

ДОСЛІДЖЕННЯ СОЦІАЛЬНОЇ МЕРЕЖІ «INSTAGRAM»: ВЕРНАКУЛЯРНІ ФОТОАРХІВИ ПРО УКРАЇНУ

Ворожейкін Є. П.

ВСТУП

Термін «вернакулярна фотографія» походить від латинського слова «vernaculus», що означає рідний, домашній, місцевий. Цей термін зазвичай використовується для опису фотографій, які зроблені не професійними фотографами для широкого спектру цілей: комерційних, наукових, судово-медичних, державних та особистих¹. Головною темою вернакулярної фотографії є знімки про різноманітні моменти повсякденного життя, пов'язаними з різними діями, віруваннями, звичками та способом життя. Це можуть бути сімейні знімки, фотографії з відпустки та інші особисті моменти, зняті на камеру.

Вернакулярні фотографії з'явилися з самого моменту винаходу фотоапаратів у середині XIX століття. Сьогодні цифрові технології значно вплинули на розвиток вернакулярної фотографії, оскільки тепер кожен, хто має смартфон може робити знімки та ділитися ними з друзями та знайоми по всьому світу через соціальні мережі. У цьому контексті цікаво коли користувачі соціальних мереж, публікують не свої фотографії, а вернакулярні фотографії інших історико-культурних періодів. Це значить, що вони знаходять у цих знімках щось важливе чи цікаве для себе саме сьогодні.

За допомогою контент-аналізу п'яти акаунтів «Instagram», які вибрані на основі того, що публікують головним чином аналогові вернакулярні фотографії з різних регіонів України, будуть досліджені різні аспекти того, як фотоархіви створюються, описуються та презентуються.

Ван Дейк говорить про важливість розглядати цифрові платформи, у тому числі соціальні мережі, як соціально-технічні перформативні інфраструктури, які створюють канали зв'язку поглядів, досвіду та пам'яті². Він водить термін культури зв'язку, яку визначає як мережу численних діадичних та технологічних зав'язків, які визначають та

¹ Vernacular photography | MoMA. *The Museum of Modern Art*. URL: <https://www.moma.org/collection/terms/vernacular-photography> (date of access: 28.04.2023).

² van Dijk J. Flickr and the culture of connectivity: Sharing views, experiences, memories. *Memory Studies*. 2010. Vol. 4, no. 4. P. 412. URL: <https://doi.org/10.1177/1750698010385215> (date of access: 28.04.2023).

перевизначають не тільки природу пам'яті, але й спосіб формування нашого досвіду. Ван Дейк каже, що поняття зв'язку сьогодні стало важливим для нашого розуміння культури, особливо архівування фотографій як «культурної спадщини»³.

Пенцольд, на прикладі Вікіпедії, розглядає сайти як місця пам'яті та робить висновок, що вони є «не лише платформою для формування та зберігання знань, але й місцем, де пам'ять – яка розуміється як конкретна дискурсивна конструкція – формується»⁴. Обмін фотографіями, досвідом та інтерпретаціями їх сьогодні у соціальних мережах природним чином може привести до спільного відчуття минулого, дослідження цього аспекту також є важливою частиною цього дослідження. У цьому контексті особливо роль грає аспект взаємодії між фотоархівами та підписниками. Якель говорить, що сьогодні відносини між архівами та користувачами змінилися від монологу до кількох одночасних діалогів та розвинулись з посередництва до співпраці⁵. Саме процес взаємодії між архівами та підписниками є колективною практикою, яка надає значення архіву як місцю пам'яті чи простору, яке об'єднує певну спільноту.

1. Дослідження фотоархівів у «Instagram»: методологічна стратегія

Дослідження соціальної мережі «Instagram» потребує врахування методологічних, технічних та етичних моментів.

Найкращий варіант для збору даних з соціальної мережі є використання API. API (Application Programming Interface – Інтерфейс прикладного програмування) є програмним «посередником», що дозволяє отримувати різний тип даних. Оскільки ми не мали доступу до «Instagram API», то було вирішено шукати альтернативні шляхи. У цьому плані збір даних з «Instagram» без доступу до API має певні складнощі, у порівнянні з отриманням даних від інших соціальних мереж.

Для збору даних без API необхідно використовувати метод вебскрапінгу. Процес вебскрапінгу полягає у тому, що здійснюється велика кількість «викликів» до сервер, на якому розміщена веб-сторінка. Якщо

³ van Dijk J. Flickr and the culture of connectivity: Sharing views, experiences, memories. *Memory Studies*. 2010. Vol. 4, no. 4. P. 404. URL: <https://doi.org/10.1177/1750698010385215> (date of access: 28.04.2023).

⁴ Pentzold C. Fixing the floating gap: The online encyclopaedia Wikipedia as a global memory place. *Memory Studies*. 2009. Vol. 2, no. 2. P. 264. URL: <https://doi.org/10.1177/1750698008102055> (date of access: 28.04.2023).

⁵ Yakel E. Who represents the Past? Archives, Records, and the Social Web. *Controlling the Past. Documenting Society and Institutions, Essays in Honour of Helen Willa Samuels* / ed. by T. Cook. Chicago, 2011. P. 257.

цей процес повторюється кілька разів кількома користувачами, то це несе в собі конкретний ризик для роботи веб-сайту. Також вебскрапінг може бути використаний для отримання даних про приватні профілі. Саме тому Вентуріні та Роджерс стверджують, що форми вебскрапінгу є «необхідним злом» для досліджень, але тільки коли вони виконуються з урахуванням етичних принципів⁶. «Instagram» є доволі захищеною мережею для вебскрапінгу, вона постійно оновлюється, щоб зупинити запити, які могли пошкодити її роботу. Тому збір даних з «Instagram» без API можливо здійснити тільки через системи автоматизації. Такі системи будуть фактично повторювати у прискореному варіанті дії, які би робив користувач вручну для їх отримання, при цьому здійснювати паузи для того, щоб не перевантажувати сервер та не бути заблокованими. Для дослідження був використаний програми «Instagram Profile Scraper» та «Instagram Post Scraper» онлайн-сервісу «Apify»⁷, які якраз є такими автоматизованими системами.

Дані було зібрано таким чином, щоб не завдавати шкоди користувачам та поважати їх конфіденційність. Були зібрані тільки публічно доступні дані з відкритих акаунтів. У статті не буде опубліковано назви профілів чи будь-яка інша особистою інформація підписників акаунтів, які досліджуються у роботі.

У соціальні мережі «Instagram» можна публікувати пости, історії та reels. Оскільки акаунти розглядаються як фотоархіви, було вирішено зосередити увагу на постах. Їх можна порівняти з постійною експозицією в музеї, коли історії та reels є тимчасовими виставками.

Для цього конкретного дослідження було вирішено не здійснювати збір фотографій та їх візуальних аналіз. Робота зосереджується на розгляді фотоархів як баз даних, яка розповідають про зображення. Барт вказував, що фотографія не є ізольованою структурою, а зазвичай є поєднаною з текстом, який надає їй значення⁸. У контексті «Instagram» хештеги, описи до фотографій, геолокації стають метаданими, які часто доповнюють сприйняття та розуміння фотографій. Також була зібрана загальна інформація про акаунти та коментарі до постів, щоб проаналізувати те, як фотоархіви представляють себе та як підписники взаємодіють з ними.

⁶ Venturini T., Rogers R. «API-Based Research» or How can Digital Sociology and Journalism Studies Learn from the Facebook and Cambridge Analytica Data Breach. *Digital Journalism*. 2019. Vol. 7, no. 4. P. 536–537. URL: <https://doi.org/10.1080/21670811.2019.1591927> (date of access: 28.04.2023).

⁷ Web Scraping, Data Extraction and Automation · Apify. *Apify*. URL: <https://apify.com/> (date of access: 28.04.2023).

⁸ R. Barthes, *The Photographic Message*, in: R. Barthes, *Image Music Text*, Fontana Press. An Imprint of Harper Collins Publishers 1997. P. 16.

Дослідження зібраних даних здійснювалось на основі контент-аналізу, а саме текстового та кількісного аналізу. Були зібрані загальні дані (кількість підписників, кількість постів, опис), а також дані по кожному індивідуальному посту кожного акаунту (опис, кількість лайків, кількість коментарів, хештеги, геолокації, коментарі) на 12 квітня 2023 року. На основі цих даних для кожного акаунту було визначено середню кількість лайків та коментарів, найбільш використаних хештегів та слів. Метод дистанційного читання за допомогою програми «Voyant tools»⁹ був використаний для знаходження статистичних даних про кількість часто вживаних хештегів, геолокацій, слів в описах та коментарях. Метод «пильного читання» окремих постів застосовувався у випадках, коли виникали запитання у процесі аналізу певних даних.

2. Про що можуть розповісти дані з «Instagram»?

Інформація в цифровому просторі підлягає певним методам упорядкування та управління даних, а також режимам доступу та взаємодії. Це відносить як до спеціалізованих архівів, так і до акаунтів у соціальних мережах, які можуть бути визначені як архіви. Без описів, хештегів та інших метаданих «Instagram» був просто набором зображень, сенс яких не завжди був би зрозумілим.

У цьому параграфі будуть представлені дані, зібрані з акаунтів «Instagram». Буде здійснений контент-аналіз їх загальних характеристик, а більш детальне осмислення окремих аспектів буде здійснено у наступному параграфі.

Тільки в одному з п'яти досліджуваних акаунтів, а саме `archive_foto_na_zgadku_2.0`, в описі профілю вказано акцент на вернакулярну фотографію (див. табл. 1). З опису профілю `archive_foto_na_zgadku_2.0` стає зрозуміло, що цей акаунт присвячений антропологічному дослідженню. У профілю `archivesfromgrun` не згадується про фотографію зовсім, а тільки описується її зміст «Трохи про Гуцульщину тай гуцулів». Три інших акаунти (`spravzhnia.ua`, `rivdencult`, `past.continues`) акцентують на історичності фотографій, але різним чином (історичні світліни, історичний спадок, `old negative and slide films` відповідно). «Історичні світліни» та «історичний спадок» визначають культурну важливість фотографій, коли «`old negative and slide films`» може вказувати більше на естетичну характеристику аналогової фотографії. Опис профілю `rivdencult` вказують, що він публікує фотографії з південного регіону України. Отже, ми маємо три акаунти з чітко визначеною тематикою та два контекст, яких до кінця не є зрозумілим.

⁹ Sinclair S., Rockwell G. Voyant Tools. *Voyant Tools*. URL: <https://voyant-tools.org/> (date of access: 28.04.2023).

Профілі

Назви акаунтів	Опис	Перший пост	Останній пост
past.continues	The Past.continues Project is about collecting, showcasing and preserving old negative and slide films. By Arsenii Gerasyenko @arsenii_photography	31.01.2021	08.04.2023
spravzhnia.ua	Історичні світлини справжньої України. Унікальні матеріали з особистих архівів наших підписників. — Співпраця/реклама – в Дірект Donate↓	13.03.2022	06.06.2022
archive_foto_na_zgadku_2.0	anthropological research on vernacular photo practices in Ukraine conducted by cultural anthropologist and curator Olena Martynchuk	04.01.2022	16.12.2022
archivesfromgrun	Трохи про Гуцульщину тай гуцулів	20.01.2022	14.02.2022
pivdencult	В фотографіях про український південь, його життя, культурний та історичний спадок	06.01.2022	03.02.2022

Donate, який вказаний у акаунті spravzhnia.ua скоріш відсилає до сторінки підтримки українських військових. На момент дослідження посилання не працює. Інший запис «Співпраця/реклама – в Дірект» у описі вказує, що spravzhnia.ua відкрита для комерційного співробітництва.

З п'яти акаунтів, три з них мають опис на українській мові, а past.continues та archive_foto_na_zgadku_2.0 на англійській (див. табл. 1). Серед найбільш часто вживаних слів англійської мови має тільки pivdencult (див. табл. 2) Акаунт past.continues є єдиним з п'ятих, у кого серед найбільш вживаних слів у описі до постів є російськомовні слова. Більш детальний аналіз показав, що останній пост російською мовою past.continues опублікував 21 лютого 2022 року, після цього всі пости були українською мовою. В інших акаунтах в описах до постів домінують україномовні слова. Отже, можна зробити висновок, що акаунти орієнтовані, головним чином, на українських користувачів.

Пости

Назви акаунтів	Найбільш згадувані слова в описі до пости, які використовуються більше ніж 10 разів. Поряд з ними вказана кількість використання
past.continues	герасименко арсенія 90, негативов 83, колекція 81, частная 79, автор 76, фото 67, неізнестен 50, хх 42, автора 41, фотографій 38, 70 38, світлин 34, більше 33, странице 32, архива 32, старьх 29, 50 27, 90 26, фотографии 23, негативами 23, невідомого 23, світлини 21, коробка 21, архів 21, 60 20, архіву 19, фотографа 18, неізнестного 18, иваева 18, світлинах 17, гармаша 17, полковника 16, негативів 16, колекції 16, время 16, снимки 15, королькових 15, зроблені 15, династії 15, героїв 15, архив 15, 1965 15, харкові 14, снимках 14, область 14, ивлева 14, життя 14, вдалося 14, черкасская 13, петра 13, николаевича, 13 негативы 13, негативи 13, людей 13, знайдений 13, фотографів 12, снято 12, снимков 12, серии 12, портрет 12, николая 12, игоря 12, 1978 12, сторіччя 11, грейс 11, впервые 11, благодаря 11, автором 11, 80 11, харківських 10, фотоархіву 10, сторінці 10, слайдов 10, себя 10, несколько 10, жизнь 10, 1950 10
spravzhnia.ua	фото 69, галереї 18, україни 12, джерело 11, українці 10, світлина 10, надіслала 10
archive_foto_na_zgadku_2.0	2021 50, фото 48, вересня 36, досліджень 35, етнографічних 30, фотографії 27, вернакулярної 24, села 22, польових 22, селі 20, село 18, постекспедиційне 17, ландшафту 17, звукового 17, звуки 17, 20 17, щодня 15, чула 15, утворилась 15, сторіс 15, слухайте 15, посиланням 15, польові 15, повсякдення 15, музею 15, зібрала 15, збірка 15, експедиціях 15, експедиція 15, нотатки 13, школи 12, пацьк 11, фотографії 11, шкільного 10, частина 10, фотографій 10, світлин 10, домашні 10
archivesfromgrun	хх ст. 10
pivdencult	family 13, архів 11, олександрівка 10, oleksandrivka 10, district 10, archive 10

Чотири з п'ятох акаунтів були створенні до повномасштабного вторгнення Росії в Україну (див. табл. 1). Тільки spravzhnia.ua був створений після 24 лютого 2022 року. Акаунти archivesfromgrun та pivdencult перестали публікувати пости після лютого 2022 року. Акаунт archive_foto_na_zgadku_2.0 був окремим проектом, який закінчився 2021 року та фінансувався Українським культурним фондом, що можна зрозуміти за хештегом «запідтримкиукф2021» (див. табл. 3). Тільки past.continues продовжує публікувати фотографії. Можна зробити висновок, що повномасштабне вторгнення вплинула на діяльність більшості акаунтів, але різним чином: archivesfromgrun та pivdencult припинили діяльність, past.continues почав публікувати пости тільки на українській мові. Цікава ситуація у контексті spravzhnia.ua, схоже на те,

що цей акаунт розпочав свою діяльність саме через повномасштабне вторгнення. Найбільш згадувані хештеги акаунта spravzhnia.ua вказують, що він робить особливий акцент на національному контексті та єдності України (див. табл. 3). Тому у зазначених геолокація можна знайти різні регіони України, також один пост присвячений українській спільноті у Канаді (див. табл. 4). Серед найбільш згадуваних слів у описів є «надіслала» (див. табл. 2), що при детальному аналізі постів дає розуміння, що значна кількість фотографій була надіслана підписниками акаунта. Детальний аналіз постів також показав, що значна кількість інформації про фотографії публікується у форматі скріншоту розмови з підписником, який надіслав фотографію.

Таблиця 3

Хештеги

Назви акаунтів	Кількість постів	Кількість унікальних хештегів	Хештеги, які використовуються більше ніж 10 разів. Поряд з ними вказана кількість використання.
past.continues	248	13	
spravzhnia.ua	80	175	історіяукраїни 49, українаєдина 45, українці 44, українапонадусе 40, україна 36, старіфотографії 34, славаукраїні 34, українапереможе 31, героямслава 23, вишиванка 12, українськідівчата 10
archive_foto_n a_zgadku_2.0	43	29	запідтримкиуф2021 38, запідтримкиуф 38, етнографія 38, волинь 38, vernacularphotography 32, fieldwork 32, ethnography 32, старіфотографії 31, visualanthropology 20, антропологія 17, fieldrecording 17, anthropology 17
archivesfromgrun	18	18	гуцули 13, hutsul 13, карпати 12, гуцульщина 11, архівизгруня 11, hutsulshchyna 11, україна 10, етнографія 10, ukraine 10, archivesfromgrun 10,
pivdencult	14	5	pivdencult 12, oldphoto 12

Чітка тематика archivesfromgrun, вказана у описі підтверджуються також найбільш використаними хештегами (див. табл. 3). Серед найбільш вживаних слів в описах до постів можна знайти тільки «XX ст.» (див. табл. 2), що позначає період коли були створені фотографії. Отже, цей акаунт постить контент, який немає між собою значної спільності, крім територіального розташування чи цей момент просто не зазначається. У постах цього акаунта мало вказуються геолокації (див. табл. 4). Детальний аналіз постів показав, що місце де була зроблена фотографія вказується в описі до неї.

Найбільш використані хештеги та згадані слова у постах `archive_foto_na_zgadku_2.0` більше дають інформацію про процес дослідження, ніж про самі фотографії (див. табл. 2-3). У постах фактично не вказується геолокація, а там де вказана відсилає до місць де відбулася презентація дослідження (див. табл. 4.). Детальний аналіз постів показав, що місце де була зроблена фотографія вказується в описі до неї.

Геолокації вказані у постах `rivdencult` підтверджують інформацію з опису профілю про те, що він присвячений фотографіям з південного регіону України, а саме з Херсонської області (див. табл. 4). На основі найбільш згадуваних слів можна зробити висновок, що більшість фотографій взяті з різних архівів, головним чином з архівів окремих родин (див. табл. 2).

Акаунт `past.continues` майже не використовує хештеги (див. табл. 3). Аналіз найбільш згадуваних слів дає розуміння, що частина фотографій походить з приватних колекцій (головним чином власника акаунта), авторство яких є невідомим. Детальний аналіз постів дає розуміння, що значна кількість фотографій були знайдені власником акаунта на аукціонах та барахолках. Саме тому мало додаткової інформації про самі фотографії. Власник акаунта навіть звертається за допомогою до підписників для знаходження інформації про фотографії. Проте у всіх постах вказана геолокація. На основі неї можна зробити висновок, що автор публікує не тільки фотографії зроблені в Україні, але в інших країнах. Щодо України, то фотографія представлена з різних регіонів, але більшість фотографій з Харькова, Києва та Черкас.

Три акаунти (`past.continues`, `spravzhnia.ua`, `rivdencult`) мають схвальні відгуки у коментарях (див. табл. 5). Найбільш згадувані слова у коментарях `archive_foto_na_zgadku_2.0` описують тільки одну конкретну взаємодію. `archive_foto_na_zgadku_2.0` має найменшу кількість підписників, лайків та коментарів. Більшість слів вказаних у таблиці для `archivesfromgrun` зазвичай можуть підпадати під категорію стоп-слів, тобто таких які не мають смислового навантаження, однак в даній ситуації вони вказують на місцевий говір (див. табл. 4). Тобто можна зробити висновок, що підписники, які найбільше взаємодіють з `archivesfromgrun` походять з того самого регіону, який показаний на фотографіях акаунта. Найбільш популярним є акаунт `spravzhnia.ua`, він має найбільшу кількість підписників, лайків та середню кількість коментарів. Тобто його контент є цікавим для підписників, щоб призводить до активної взаємодії.

Таблиця 4

Геолокації

Назви акаунтів	Геолокації. Поряд з ними вказана кількість використання
past.continues	Ukraine 83, Oblast 32, Kharkov 30, Kyiv 27, Cherkasy, 23, Poland 12, Odessa 9, Republic 8, Prague 8, Khark 8, Czech 8, Vietnam 6, Scotia 6, Odessa 6, Nova 6, Halifax 6, Khreshchatyk 5, Zaporizhzhia 4, Zakarpattia 4, Poltava 4, Lviv 4, Monaco 3, Kaleniki 3, Cherkas'ka 3, Сміт. Чечельник 2, Сасівка 2, Днепрогэс 2, Ural 2, United 2, Sumy 2, Slovakia 2, Rome 2, Nezalezhnosti 2, Mountains 2, Maidan 2, Latvia 2, Kingdom 2, Italy 2, Edinburgh 2, Caucasus 2, Brovary 2, Харьковский 1, Харьковская 1, Пішохідно 1, Народів 1, Міст 1, Муниципальная 1, Конный 1, Запорожье 1, Завод 1, Дружби 1, Галерея 1, Велосипедний 1, Артподвал 1, Арка 1, Zolotonosha 1, Zakarpatska 1, Yumala 1, World 1, Walvis 1, Uzbekiston 1, Unesco 1, Tajikistan 1, Svalaeva 1, Shevchenko 1, Sasivka 1, Dunajec River – Poland & Slovakia 1, Riga 1, Regionea 1, Raionul 1, Prorizna 1, Pechersk 1, Park 1, Paris 1, Ocean 1, North 1, Namibia 1, Melitopol 1, Maqbara 1, Le Col De La Schlucht 1, Lavra 1, Kolomyia 1, Kiev 1, Ka 1, Heritage 1, France 1, Dushanbe 1, Dunajec 1, Carolina 1, Canada 1, Bukhara 1, Bratislava 1, Bibi 1, Bay 1, Australia 1, Aurangabad 1, Atlantic 1
spravzhnia.ua	Україна 27, Ukraine 24, Lviv 8, Kyiv 8, Область 6, Івано Франківськ 5, Oblast 5, Харків 4, Чернігів 3, Полтавська 3, Donetsk 3, Черкаська 2, Черкаси 2, Тернопіль 2, Українців 1, Рівне 1, Рогатин 1, Полісся 1, Карпати 1, Запоріжжя 1, Донецька 1, Вінниця 1, Бахмут 1, Zaporizhzhia 1, Vinnytsia 1, Simferopol 1, Luhansk 1, Kramatorsk 1, Ivano 1, Frankivsk 1, Drogobych 1, Dnipropetrovsk 1, Chernivtsi 1, Carpathians 1, Ottawa Ontario Canada 1
archive_foto_na_z gadku_2.0	Poznaniu 4, Любомль 1
archivesfromgrun	Бистрець 1, Бережниця 1, Verkhovyna 1, Ukraine 1, Ivano Frankivs'ka Oblast 1, Bystrets 1
pivdencult	Олександрівка 13, Ukraine 1, Stanislav 1, Khersons'ka Oblast 1

Таблиця 5

Коментарі та лайки

Назви акаунтів	Кількість підписників	Середня кількість лайків	Середня кількість коментарів	П'ять найбільш згадуваних слів в коментарях. Поряд з ними вказана кількість використання.
past.continues	2056	81	2	фото 47, дякую 22, точно 18, спасибо 17, цікаво 9
spravzhnia.ua	21242	1176	9	дякую 42, фото 37, дуже 33, господи 10, гарні 10
archive_foto_n a_zgadku_2.0	142	5	0	фільм 2, ютюб 1, посилення 1, неодмінно 1, надішло 1
archivesfromgrun	267	67	3	йо 4, що 4, треба 3, цвик 2, ек 2
pivdencult	773	138	4	Фото 13, дякую 7, станіслав 4, часу 3, родом 3

На основі проаналізованої інформації можна стверджувати, що всі акаунти не використовують весь потенціал інформаційної інфраструктури соціальної мережі «Instagram». У деякого описи презентуються у вигляді зображень, місця вказуються через опис, а не

геолокації тощо. Всі ці моменти є важливим не тільки для збору даних про ці акаунти. Вони впливають на те, як ці фотоархіви презентуються у соціальній мережі «Instagram» та мережі «Інтернету» загалом. Метадані можуть допомагати для знаходження цих архівів, а також вони є тим засобом, за допомогою якого здійснюється запис у світовий культурний архів. Непроіндексовані дані будуть інформаційно залишати вернакулярні фотографії поза межами простору, до якого вони відносяться, що зменшує ефективність та значення фотоархівів.

3. Фотоархів як місце пам'яті

«Збирати фотографії – це збирати світ»¹⁰

Фотографія та пам'ять тісно пов'язані між собою. З моменту свого винаходу фотографія стала засобом для збереження пам'яті про минуле. Зонтаг вказує, що зображення на фотографії може спотворюватися, але завжди залишається припущення, що щось існує чи існувало, схоже на те, що показано на фотографії. Незалежно від того, хто робить фотографію аматор чи професіонал, будь-яка фотографія точніше відтворює реальність ніж інші міметичні об'єкти¹¹.

І пам'ять, і фотографія передбачають процес запису зображень, які можуть бути використані для згадування минулого. Сама пам'ять часто характеризується як архів: сховище речей, значень та образів. Нора стверджує, що «ми так багато говоримо про пам'ять, тому що її так мало залишилося»¹² Він говорить, що сучасна пам'ять є «архівною»: «Вона повністю покладається на матеріальність сліду, безпосередність запису, видимість образу»¹³ Саме тому важливими є місця пам'яті: пам'ятники, музеї та архіви, все у чому пам'ять втілюється. Соціальні мережі у цьому контексті також можуть відігравати значну роль, оскільки надають можливість для створення архівів як особистих, так і колективних спогадів.

Зонтаг каже, що спочатку фотографія обмежувалась сімейною пам'яттю, фотографування було культурним ритуалом фіксування сімейного дозвілля. Через фотографії кожна родина створювала свій

¹⁰ Sontag S. On Photography. New York : RosettaBooks LLC, 2005. P. 1. URL: <https://www.lab404.com/3741/readings/sontag.pdf> (date of access: 28.04.2023).

¹¹ Sontag S. On Photography. New York : RosettaBooks LLC, 2005. P. 3. URL: <https://www.lab404.com/3741/readings/sontag.pdf> (date of access: 28.04.2023).

¹² Nora P. Between Memory and History: Les Lieux de Mémoire. *Representations*. 1989. Vol. 26. P. 7. URL: <https://doi.org/10.2307/2928520> (date of access: 30.04.2023).

¹³ Nora P. Between Memory and History: Les Lieux de Mémoire. *Representations*. 1989. Vol. 26. P. 13. URL: <https://doi.org/10.2307/2928520> (date of access: 30.04.2023).

портрет-хроніку, яка засвідчувала їх зв'язок¹⁴. За допомогою фотографії зв'язок може створюватися на інших рівнях. На основі даних про акаунт spravzhnia.ua можна зробити висновок, що для нього вернакулярна фотографія є не інтересом, а засобом висловлювання про культурна єдність різних регіонів України. Тобто він створює зв'язок на національному рівні. Використання акаунтом spravzhnia.ua певних хештегів (українаєдина, українапонадусе, славаукраїні, українапереможе, героямслава) та те, що він був створений після повномасштабного вторгнення Росії в Україну, дозволяє визначити його появу як реакцію на цю подію. Можливо саме тому він є найбільш популярним акаунтом серед досліджуваних, оскільки задовольняє культурну проблему, яка є актуальною для багатьох українців.

Питання про формування національної та історичної пам'яті є особливо проблематичним у ситуаціях, коли відбувається систематичне знищення розповідей та перекручення фактів. Саме тому стають важливими такі фотоархіви, як spravzhnia.ua. У випадку таких вернакулярних фотоархівів варто говорити вже про постпам'ять, яку Хірш відрізняє від звичайної пам'яті дистанцією між поколіннями, що визначається «глибоким особистим зв'язком» та «вкладенням уяви та творчістю», а також висвітлює досвід тих, хто росте, «під впливом наративів, що передували їхньому народженню»¹⁵(22). У цьому контексті фотоархіви у «Instagram» можуть бути засобами для розповіді про минулі покоління для сучасного покоління через форму, яка для нього є зручною.

Особливість акаунта spravzhnia.ua є те, що він виступає платформою взаємодії, вернакулярні фотографії надають самі підписники та тим самим стають співавторами цього фотоархіву. Ван Дейк каже, що у соціологічному розумінні колективна пам'ять означає, що люди відчувають зв'язок між тим, що відбувається загалом, і тим, як вони залучені як окремі особи. В історичному чи історіографічному сенсі це означає, що люди якимось чином відчувають себе частиною спільного минулого чи впорядкування цього минулого¹⁶. Саме це відбувається в контексті акаунта spravzhnia.ua тому його можна визначити місцем пам'яті. Тобто його головними мотивами є архівування та соціальна взаємодія, що добре реалізується у вибраному форматі.

¹⁴ Sontag S. On Photography. New York : RosettaBooks LLC, 2005. P. 5. URL: <https://www.lab404.com/3741/readings/sontag.pdf> (date of access: 28.04.2023).

¹⁵ Hirsch M. Family frames: Photography, narrative, and postmemory. Cambridge, Mass : Harvard University Press, 1997. P. 22.

¹⁶ Dijck J. v. Mediated memories in the digital age. Stanford, Calif : Stanford University Press, 2007. P. 10.

Аналіз даних акаунта *past.continues* показує, що його цікавить вернакулярна фотографія загалом, він не сконцентрований на певній тематиці чи регіоні. Тому мова більше йде про естетику та інші характеристики, які має аналогова вернакулярна фотографія.

Сьогодні спостерігається відродження аналогової фотографії. Молоде покоління відновлює інтерес до старих пристроїв та аналогової естетики. Соціальні мережа «Instagram» стає засобом для розповсюдження цієї культурної практики¹⁷. Акаунт *past.continues* можна розглядати, як один з прикладів цих процесів.

Акаунт *past.continues* здійснює залучення підписників для знайдення інформації про невідомі фотографії, також він має пости, які присвячені окремим особами, що можна побачити на основі найбільш згаданих слів (див. табл. 2). Тобто *past.continues* може бути цінним як форма пам'яті, що забезпечує доступ до персональних історій. У такому разі кожен пост з фотографіями може стати окремим простором пам'яті.

Фотоархів *archive_foto_na_zgadku_2.0* є прикладом тенденції того, що сьогодні все частіше антропологи та етнографи звертаються до використання соціальних мереж для документування свого етнографічного процесу¹⁸. Такі проекти можна розглядати як важливі підходи для подолання меж між наукою та популярною культурою, однак зібрані дані вказують, що акаунт має невелику кількість підписників та коментарів. Він надає мало інформації щодо самих фотографій певно тому, що вона зазначена у тексті дослідження¹⁹. Але цей аспект зменшує потенціал цього фотоархіву та робить його просто одним із засобів презентації чи реклами дослідження.

Оскільки фотоархіви *archive_foto_na_zgadku_2.0*, *archivesfromgrun* та *rivdencult*, присвячені окремим регіонам України, то вони можуть бути формою збереження пам'яті про них. Вони можуть ставати місцями пам'яті для окремих спільнот, які походять з цих географічних регіонів. Проте сам процес творення колективної пам'яті у цих фотоархівів не відбувається через те, що ними був обраний інший формат, адже вони

¹⁷ Ворожейкін С. П. Аналогова фотографія в «instagram»: естетико-культурні особливості. *Синтез мистецької науки, освіти і творчості в Україні та глобальному культурному просторі* : матеріали Четвертої всеукр. науково-практ. конф., м. Ужгород, 17–18 лют. 2023 р. 2022. С. 227–230.

¹⁸ Ethnographic Apps/Apps as Ethnography / S. G. Collins et al. *Anthropology Now*. 2017. Vol. 9, no. 1. P. 102–118. URL: <https://doi.org/10.1080/19428200.2017.1291054> (date of access: 30.04.2023).

¹⁹ Мартинчук О. Етнографічні польові дослідження вернакулярної фотографії. *Issuu*. URL: https://issuu.com/archive_foto_na_zgadku/docs/_compressed_compressed?fbclid=IwAR2jXTDHYbKv16nxVuO544fq50-Z2DLjTweoczaEiPhaaC2vOE_GIVJzSxS (дата звернення: 28.04.2023).

знаходили фотографії та інформацію про них поза межами самих фотоархівів.

ВИСНОВКИ

Технології Web 2.0 дали можливість людям бути не пасивними споживачами, а активними творцями контенту. Соціальна мережа «Instagram» у цьому контексті стала однією із популярних та впливових засобів для поширення інформації, розвитку онлайн-спільнот тощо. Хоча «Instagram» виникла як соціальна мережа для обміну цифровими фотографіями, зробленими на смартфони, останніми роками спостерігається зростання кількості акаунтів, присвячених аналоговим вернакулярним фотографіями минулих історико-культурним періодів. Такі акаунти можна розглядати як фотоархіви, оскільки вони є джерелами інформації про різноманітні аспекти життя людей та суспільства загалом.

Контент-аналіз даних п'яти акаунтів з «Instagram», присвяченим аналоговим вернакулярним фотографіям про Україну допоміг визначити певні їх характеристики як фотоархівів та форм пам'яті.

Всі проаналізовані акаунти не використовують повноцінний потенціал соціальної мережі «Instagram» для опису вернакулярних фотографій, що приводить до того, що значна кількість даних про них не стає частиною загального інформаційного простору, тобто світового культурного архіву. Через це такі фотоархіви можуть ставати окремими «острівцями», можливості знаходження шляху до яких буде обмеженою.

Досліджувані акаунти презентують собі різні варіанти використання соціальної мережі «Instagram» як фотоархіву: для презентації наукового роботи (archive_foto_na_zgadku_2.0), етнічного інтересу (archivesfromgrun) чи зацікавленість у певному регіоні України (rivdencult), інтересу до аналогової вернакулярної фотографії загалом та пошуку інформації про невідомі фотографії (past.continues), культурної відповіді на повномасштабне вторгнення Росії в Україну (spravzhnia.ua). Останній підхід отримав найбільш популярність серед підписників, а відповідає світосприйняттю (потребам, цінностям тощо) сучасних українців. Через це та принцип вибраної взаємодії акаунт spravzhnia.ua можна визначати як місце пам'яті, в якому відбувається колективне формування розуміння спільної історії та культури. Інші фотоархіви можна також розглядати як місця пам'яті, але вже для окремих спільнот, також як форм знань про персональні історії.

АНОТАЦІЯ

Робота присвячена аналізу акаунтів соціальної мережі «Instagram», які, головним чином, публікують аналогові вернакулярні фотографії про України. Ці акаунти розглядаються як фотоархіви. Дослідження зосереджене на аналізі інформаційної складової цих фотоархівів, тобто метаданих, які надають значення фотографіям, презентують їх у інформаційній інфраструктурі соціальної мережі «Instagram» та показують принципи взаємодії з підписниками. У роботі використанні вебскрапінг та метод дистанційного читання за допомогою програми «Voyant tools» для збору даних з «Instagram» та їх кількісний аналіз відповідно. Для аналізу даних застосовується контент аналіз.

На основі аналізу даних визначено те, що акаунти не повністю використовують потенціал соціальної мережі «Instagram» для забезпечення доступу до фотоархіву як форми знань. Вказано, що досліджувані вернакулярні фотоархіви презентують собі різні варіанти використання соціальної мережі «Instagram» як фотоархіву: для презентації наукової роботи, етнічного інтересу чи зацікавленість у певному регіоні України, інтересу до аналогової вернакулярної фотографії загалом та пошуку інформації про невідомі фотографії, культурної відповіді на повномасштабне вторгнення Росії в Україну.

Визначено, що вернакулярні фотоархіви можуть ставати засобами формування колективної пам'яті, місцями пам'яті для окремих спільнот та формують знань про персональні історії.

Література

1. Ворожейкін Є. П. Аналогова фотографія в «instagram»: естетико-культурні особливості. *Синтез мистецької науки, освіти і творчості в Україні та глобальному культурному просторі* : матеріали Четвертої всеукр. науково-практ. конф., м. Ужгород, 17–18 лют. 2023 р. 2022. С. 227–230.

2. Мартинчук О. Етнографічні польові дослідження вернакулярної фотографії. *Issuu*.
URL: https://issuu.com/archive_foto_na_zgadku/docs/_compressed_compressed?fbclid=IwAR2jXTDHYbKv16nxVuO544fq50-Z2DLjTweoczaEfPnaaC2vOE_GIVJzSXs (дата звернення: 28.04.2023).

3. Dijck J. v. *Mediated memories in the digital age*. Stanford, Calif : Stanford University Press, 2007.

4. *Ethnographic Apps/Apps as Ethnography* / S. G. Collins et al. *Anthropology Now*. 2017. Vol. 9, no. 1. P. 102–118. URL: <https://doi.org/10.1080/19428200.2017.1291054> (date of access: 28.04.2023).

5. Hirsch M. Family frames: Photography, narrative, and postmemory. Cambridge, Mass : Harvard University Press, 1997. 304 p.
6. Nora P. Between Memory and History: Les Lieux de Mémoire. *Representations*. 1989. Vol. 26. P. 7–24. URL: <https://doi.org/10.2307/2928520> (date of access: 28.04.2023).
7. Pentzold C. Fixing the floating gap: The online encyclopaedia Wikipedia as a global memory place. *Memory Studies*. 2009. Vol. 2, no. 2. P. 255–272. URL: <https://doi.org/10.1177/1750698008102055> (date of access: 28.04.2023).
8. Sinclair S., Rockwell G. Voyant Tools. *Voyant Tools*. URL: <https://voyant-tools.org/> (date of access: 28.04.2023).
9. Sontag S. On Photography. New York : RosettaBooks LLC, 2005. 165 p. URL: <https://www.lab404.com/3741/readings/sontag.pdf> (date of access: 28.04.2023).
10. van Dijck J. Flickr and the culture of connectivity: Sharing views, experiences, memories. *Memory Studies*. 2010. Vol. 4, no. 4. P. 401–415. URL: <https://doi.org/10.1177/1750698010385215> (date of access: 28.04.2023).
11. Venturini T., Rogers R. «API-Based Research» or How can Digital Sociology and Journalism Studies Learn from the Facebook and Cambridge Analytica Data Breach. *Digital Journalism*. 2019. Vol. 7, no. 4. P. 532–540. URL: <https://doi.org/10.1080/21670811.2019.1591927> (date of access: 28.04.2023).
12. Vernacular photography | MoMA. *The Museum of Modern Art*. URL: <https://www.moma.org/collection/terms/vernacular-photography> (date of access: 30.04.2023).
13. Web Scraping, Data Extraction and Automation · Apify. *Apify*. URL: <https://apify.com/> (date of access: 28.04.2023).
14. Yakel E. Who represents the Past? Archives, Records, and the Social Web. *Controlling the Past. Documenting Society and Institutions, Essays in Honour of Helen Willa Samuels* / ed. by T. Cook. Chicago, 2011. P. 257.

Information about the author:
Vorozheikin Yevhen Petrovych,

Ph.D. in Philosophy,
Assistant Professor at the Philosophical Anthropology, Philosophy of
Culture and Culture Studies Department
Mykhailo Drahomanov Ukrainian State University
9, Pirogov str., Kyiv, 02000, Ukraine